

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Etnografisk forskning i praktiken: Reflektioner från pågående avhandlingsprojekt*.

Citation for the original published chapter:

Johansson, S. (2018)

Att etablera ett fält. En emotionell praktik i gränslandet mellan ångest och eufori

In: Gruber, Sabine & Gustafsson, Kristina (ed.), *Etnografisk forskning i praktiken:*

Reflektioner från pågående avhandlingsprojekt (pp. 34-42). Linköping: Linköping

University Electronic Press

Rapport från Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-73949>

Kapitel 5

Att etablera ett fält. En emotionell praktik i gränslandet mellan ångest och eufori

Sara Johansson

Inledning

I denna text identifierar och diskuterar jag några av de utmaningar som kan förknippas med etnografisk forskning. Ambitionen med texten är att utveckla mina subjektiva erfarenheter till mer allmännyttiga lärdomar och därmed röra mig från det specifika till det generella. Läsaren introduceras först kort till den studie som kapitlet bygger på. Därefter följer en etnografisk berättelse och utifrån denna lyfts ett antal utmärkande drag och utmaningar med etnografiskt fältarbete, som på olika sätt kan utmana – och utmatta – forskaren. De teman som är centrala i texten är i) problemet med ”opportunistic sampling”; ii) beroendet av nyckelpersoner eller nyckelrespondenter, det vill säga personer som visar sig särskilt värdefulla för att lotsa en vidare till nya sammanhang och introducera nya kontakter (Atkins & Hammersley, 2007); iii) forskningspersonernas drivkraft och vilja att delta; iv) att hållbara och balansera i samtalen.

Texten bygger på erfarenheter gjorda i mitt avhandlingsprojekt, i vilket jag studerar hur konflikterna i Syrien och Irak får återverkningar i svenska lokalsamhällen. De konflikter som avses är de som kan sägas ha utbrutit i samband med den arabiska våren, även om de har sina rötter längre bak i tiden. Fältarbetet genomfördes huvudsakligen under 2016, samt delar av 2017. När den syriska revolutionen utbröt i mars 2011 började enskilda individer lämna Sverige för att på olika sätt engagera sig i de väpnade internationella konflikterna. Mitt syfte är att studera de globala manifestationer och uttrycksformer i den lokala kontexten genom att analysera hur individer upplever och skildrar spänningarna mellan det globala och det lokala. I avhandlingen fokuserar jag tre grupper i de områden från vilka många rest, nämligen i) resenärer; ii) boende, och; iii) offentliga aktörer, till exempel representanter för olika professioner.

En av mina intervjupersoner, tillhörande urvalsgruppen resenärer, är Stefan (fingerat namn), och det är kontakten med honom som utgör den empiriska grunden för denna text. Under intervjun berättade Stefan att han är född och uppväxt i Sverige med en mamma som är svensk konvertit. Pappan dog mycket tidigt i Stefans liv, men kom från ett land i Mellanöstern där han varit starkt engagerad i religiösa frågor. Själv har Stefan haft ett tufft liv präglad av psykisk ohälsa och tung kriminalitet. Även om han hade den sunnimuslimska tron och traditionen med sig från uppväxten så var det inte förrän under ett fängelsestraff som han

verkligen blev troende och aktivt praktiserande. Under tiden i fängelse gick Stefan på tunga mediciner och tillvaron var jobbig. Han tänkte mycket på döden och utvecklade en ångest för att dö som en ”kuffar”, en otrogen. Under dessa förhållanden växte en önskan fram om att göra tillvaron meningsfull genom att göra jihad, vilket för Stefan innebar att resa till, och att dö i, ett muslimskt land där han kunde hjälpa oskyldiga. 2014 reste han tillsammans med några vänner för att ansluta sig till Islamiska staten. I sista stund valde dock Stefan att avbryta resan och åka hem till Sverige. Han vet inte riktigt varför, men tror att det kan ha berott på rädsla, eller paranoia över att planen skulle gå snett och att han skulle bli gripen av polisen, skickad till Sverige och stämplad som ”terrorist”. Han är fortfarande rädd för att dö i Sverige, ett icke-muslimskt land, och funderar vid tidpunkten för vårt möte alltjämt på att resa till Islamiska staten.

I nästa avsnitt ges läsaren en inblick i mitt fältarbete. Texten är en etnografisk berättelse konstruerad utifrån de fältanteckningar jag förde från det att jag fick kännedom om Stefans existens fram till tidpunkten för vårt möte.

Att göra ett fält

En av mina nyckelpersoner ”har en person åt mig”, och denne har gått med på att lämna ut ett telefonnummer där jag kan kontakta honom. Han vill inte lämna ut sitt riktiga namn, utan har bett mig att använda ett alias, ”Stefan”. Senare samma eftermiddag skickar jag ett sms till numret, presenterar mig och frågar efter en tid då jag kan ringa honom. Det går drygt två nervösa timmar utan något svar, sedan ringer det. Stefan frågar vad jag skriver om. Han säger att han i princip har ”all info om allt”, men vill veta vad jag intresserar mig för specifikt. Vi pratar i exakt tio minuter. Stefan använder samtalet för att få en bild av vem jag är. Han är trevlig, välartikulerad och misstänksam. Han vill inte medverka i studien om den kommer att få en negativ vinkling som kan skada en stor del av Sveriges befolkning, säger han. Det är för att min nyckelperson fått ett bra intryck av mig som Stefan är öppen för att träffas, säger han. Hen betyder nämligen mycket för honom. Han frågar vilka personer jag pratat med tidigare. Jag säger att jag inte kan berätta något alls om detta. Han insisterar, säger att han förstår det men undrar ändå, eftersom han känner personer i flera svenska städer. ”Tyvärr”, jag kan inte säga något. Om han litar på mig efter att vi eventuellt har träffats så kan han ordna möten åt mig med vilken typ av personer jag vill, säger han.

I början av samtalet pratar Stefan om ett möte som en eventualitet, men det övergår snart till att handla om ”när” snarare än ”om”. Vi befinner oss i olika delar av landet, men han reser ibland till den plats där jag befinner mig. Han har ingen resa inplanerad den närmaste tiden, så han frågar om jag kan ta mig till staden där han bor istället. ”Du kan komma hem till mig”, säger han, ”så får du träffa min flickvän”. Jag är osäker på om jag tycker att det är en god idé att träffa en intervjuperson i hans hem första gången vi ses, men

låter det ligga kvar som ett alternativ. Jag behöver konsultera min kalender innan jag kan bestämma datum, så jag ber att få återkomma lite senare med ett förslag. Stefan säger att han kommer stänga av mobilen efter vårt samtal och att jag inte kan nå honom då. Han har skaffat denna telefon, en mobil med kontantkort så att numret inte ska vara spårbart, enbart för kontakterna oss emellan. Han säger något om att det kostade honom femtusen, men att han gjort det för att han hoppas att något gott ska komma ur kontakten med mig. Jag ber honom att slå på mobilen igen på fredag, idag är det tisdag, så ska jag skicka förslag på datum till dess. När vi avslutar så tackar han mig för samtalet. Jag säger "tack ska du ha". "Det är jag som ska tacka", insisterar han. "Nej, det är jag", svarar jag. Så lägger vi på. Jag känner mig uppspelt efter samtalet, som jag tror kan leda till något bra, glad och lite nervös.

Torsdag kväll skickar jag ett sms och föreslår ett datum. Det går inte särskilt lång tid innan telefonen ringer och hans alias står på displayen. Jag svarar, men vi hinner knappt mer än hälsa innan samtalet bryts. Han ringer upp direkt, och säger: "Jag är i [min stad]". Han vill träffas. Jag känner mig aningen överrumplad och vill gärna hinna förbereda mig en aning. Vi kommer överens om att höras runt lunch nästa dag och sedan träffas på eftermiddagen. Han ska höra av sig runt klockan tolv. Han kan hämta upp mig med bil och ordna ett ställe där vi kan vara, säger han. Jag föreslår istället att vi ska vara i min tillfälliga bostad, och han tycker att det låter bra.

Fredag morgon skickar jag ett sms med min adress. Stefan: "Hej, är det möjligt att ses efter tvätiden då det är fredag och jag måste till moskén?" Jag: "Absolut! Vad ska vi säga, halv tre?" "Låter bra!" Strax efter klockan två kommer ett sms: "Kommer cirka en timme sen, kan du ändå?" Jag svarar att det fungerar. Klockan 15:10 plingar telefonen till. Sms från telefonbolaget: "+46xxxxxxxx har försökt att nå dig 1 gång, 2016-10-21 kl: 14:59". Stefan har ringt mig utan att samtalet kopplades fram – elva minuter tidigare. Jag ringer genast upp, men nu är telefonen avstängd. Jag skickar ett sms istället, ber honom ringa igen. Det går en timme utan att jag hör någonting. Jag sms:ar min nyckelperson och frågar om hen kan nå honom åt mig. Jag får svar omgående, hen skriver att hen ska vidarebefordra mitt meddelande. Tiden går, men inget händer mer än att en mängd alternativa scenarier passerar genom mitt huvud. Jag har svårt att tro att han bara struntat i vårt möte, det var ju han själv som tog initiativ till att träffas, och vi har dessutom haft kontakt flera gånger under dagen. Och om han bara struntade i det skulle han väl knappast ha ringt först? Kanske träffade han vänner och kunde inte avvika från sällskapet utan att väcka misstankar kring vart han skulle? Jag vet ju att han är mycket försiktig i vår kontakt, med hemlig telefon och påhittat namn. Framåt kvällen skickar jag ett sms där jag skriver att jag förstår att något kom i vägen och att jag hoppas att vi kan hitta en annan dag att ses. Det kommer inget svar, och jag känner en stor klump i magen – och en icke oansenlig irritation riktad mot

telefonbolaget – då jag är rädd att jag gått miste om möjligheten till en mycket innehållsrik intervju.

Två dagar senare plingar det till i mobilen. Stefan: ”Vilket datum är du i [hans hemstad]?” Jag slänger iväg ett snabbt förslag på datum samt tid, och han svarar: ”Då ses vi!”. Jag ber honom kolla mobilen igen någon dag innan så att vi kan bestämma plats. Han bekräftar och önskar mig en bra kväll. De kommande dagarna ordnar jag med hyra av ett rum i en offentlig byggnad i Stefans stad. Det känns bekvämare än att träffas i hans hem. Fyra dagar innan vi ska träffas skickar jag ett sms och berättar om rummet jag bokat och föreslår en plats där vi kan mötas. Eftersom vi ska vara i hans stad så skriver jag också ett förslag på vad vi kan säga om vi skulle råka gå på någon han känner.

Dagen efter ringer han mig när jag sitter på ett tåg. ”Vart ska vi ses?” undrar han, och så frågar han om han ska ta med något. Jag säger att det behöver han inte, bara sina tankar. ”Såna har jag många”, säger han med starkt eftertryck. När vi lagt på undrar jag om jag gjort ett misstag. Vad var det han kunde ha tagit med? Kanske har han bilder eller annan dokumentation som han kunde tänka sig att visa. Alla ljud runtomkring mig på tåget, och katten Kastor som alltid ligger snällt i mitt knä när vi är ute och reser men som under just detta samtal gjorde ihärdiga försök att hoppa ner på golvet, gjorde att jag inte var helt fokuserad under samtalet. Det känns ändå bra att ha pratat med honom, det gör mig tryggare i tron att han kommer dyka upp denna gång. Han hör av sig ännu en gång, dagen innan vi ska ses, och ber mig upprepa vilken tid och plats vi kommit överens om.

Dagen för vårt möte har jag en lång tågresa bakom mig när jag söker skydd för regnet inne i den byggnad utanför vars entré vi ska träffas. Jag är fortfarande inte helt övertygad om att han kommer dyka upp. Men så ringer telefonen och han säger att han står utanför, på trappan. ”Det går inte att missa mig, jag syns”, säger han. Ute på trappan ser jag en lång kille i dunjacka med mobiltelefonen mot örat. Jag närmar mig snett bakifrån, och påkallar hans uppmärksamhet. Vi hälsar i hand och han presenterar sig nu med vad han säger är hans riktiga förnamn. Intervjun blir av.

Under vårt möte berättar Stefan om den första gången vi skulle ses, då telefonsamtalet inte kopplades fram. Det visar sig att han hade stått utanför min port när han ringde. När samtalet inte nådde fram trodde han att jag medvetet stängt av telefonen eller tryckt bort honom. Han hade då bestämt sig för att aldrig prata med mig, men min nyckelperson hade övertalat honom att göra ett nytt försök. Hen hade insisterat, sagt: ”Du kan väl träffa henne en gång, få en bild. Du behöver inte prata.” Han hade gått med på det till slut och kontaktat mig igen, varför vårt möte tillslut kunde bli av.

Det sköra fältet

Inom fältet för så kallade "terrorstudier" har det uppstått ett slags konsensus kring att det är problematiskt att generera empiriska data genom att interagera med individer. Detta förklaras med hänvisning till frågor om personlig säkerhet, politisk känslighet och metodologiska svårigheter (Hemmingsen 2011; Nilsson 2018). Även om jag inte kategoriserar min forskning som terrorstudier brottas jag i min studie med liknande svårigheter eftersom den i hög grad omfattar samma individer och handlingar. Under mitt fältarbete, som pågick cirka nio månader, var processen med att identifiera och kontakta respondenter en central, och stundtals komplicerad, del av arbetet. Det fanns sällan en utkikspunkt från vilken jag kunde överblicka processen. Istället fick jag vara följsam gentemot fältet såsom det uppenbarade sig och gripa möjligheterna när de presenterade sig, men också hantera situationen när de gled mig ur händerna.

Med den etnografiska berättelsen ovan vill jag synliggöra den skörhet mitt fältarbete präglades av. Kontakter som var upparbetade över lång tid kunde både försvinna och återkomma, och det fanns inte några garantier för vad som skulle vara görbart. Osäkerheten i kontakten med resenärer, nödvändigheten att vara följsam mot fältet och vikten av att våga känna tillit var ständigt närvarande. Det fältarbete jag genomfört kan bäst beskrivas som en process som kontinuerligt skapades och tog form, snarare än som en tillrättalagd och rätlinjig process som låter sig överblickas på förhand. Detta gjorde att fältarbetet i de bästa av stunder kändes organiskt och levande, medan jag i de svårare stunderna kunde uppleva vandringen längsmed "sökandets väg" som ett ständigt famlande. Marco Nilsson (2018) har intervjuat vad han kallar "jihadistiska foreignfighters", och reflekterat kring sina erfarenheter av detta för att bidra till en bättre metodologisk förståelse av vad det innebär att bedriva empirisk forskning kring denna eller liknande grupper. Nilsson menar att framförhållning, som att avtala om en mötestid, är något som kan vara svårt att upprätthålla. Exemplet med Stefan illustrerar just hur uppgjorda planer kan gå i stöpet eller behöva justeras flera gånger om. Tillit kan ta lång tid, och kräva upprepade möten, att bygga upp. Nilsson (2018) betonar vikten av att "dricka te", med vilket han syftar på betydelsen av att skapa en avslappnad stämning och upprätta en lyckad interaktionsritual. Det handlar helt enkelt om att göra något vardagligt tillsammans och därmed avdramatisera situationen. Att identifiera och etablera kontakt med respondenter handlar inte enbart om att vara flexibel och skicklig på att bygga relationer. Många gånger handlar det kort och gott om att ha tur, att befinna sig på rätt plats, med rätt person, vid rätt tillfälle. Det är en urvalsprocess som Nilsson (2018:7) refererar till som "opportunistic sampling", vilket delvis beskriver mitt urvalsförfarande.

Den ständiga framskjutningen av mötet med Stefan visar hur den framförhållning och känsla av kontroll jag kunde ha var begränsad. Det fanns en ständigt närvarande ovisshet, inte bara gällande huruvida bokade möten skulle bli av, utan även huruvida respondenter skulle

kunna och vilja förmedla nya kontakter. Om tillgången på respondenter bröts skulle även genererandet av ny empiri avta. Fältarbetet präglades således av en sårbarhet som ställde krav på såväl tålamod som tillit. Att jag överhuvudtaget kom i kontakt med Stefan var helt beroende av att vår gemensamma kontakt hade gått i god för mig. Innan Stefan och jag väl befann oss ansikte mot ansikte hade min gatekeeper behövt övertala honom ännu en gång. Detta var kännetecknande för många av de kontakter jag fick under mitt fältarbete. Att någon på förhand bekräftat att jag var pålitlig var många gånger det enda skälet till att en ny respondent gick med på att träffa mig. Att skapa tillit med och knyta relationella band var därmed ett viktigt inslag i fältarbetet, då detta kom att utgöra ett slags socialt kapital som hjälpte mig vidare. Det var omöjligt att på förhand veta vilka personer jag skulle kunna komma i kontakt med – likaså vilka frågor som skulle vara möjliga för mig att ställa. Vid fältarbetets inledning hade jag endast en handfull inbokade möten, och varje gång jag träffade en respondent frågade jag om denne kunde sätta mig i kontakt med ytterligare personer. Urvalet kan därmed sägas ha skett i två huvudsakliga steg. Först ett urval av platser och områden runt vilka fältarbetet skulle koncentreras. Därefter ett succesivt urval av enskilda respondenter. Jag var mitt eget främsta och kanske enda verktyg då de sociala relationer jag skapade var helt avgörande för fältarbetets fortsatta utveckling. Att etablera kontakt med intervjupersoner, och främst med resenärer, var ofta tidskrävande och avkrävde resurser i form av såväl tid som tålamod, där jag via enskilda personer långsamt arbetade mig framåt utan att kunna styra över när jag skulle få fatt på personerna igen. Detta innebar att jag upplevde tiden i fält som ”emotionellt intensiv”, och kasten kunde vara tvära mellan ångest och eufori. Att respondenter hänvisar en vidare till ytterligare forskningsdeltagare kallas snöbollsurval, vilket innebär att varje intervjuperson blir en bärande länk i en succesivt framväxande kontaktkedja.

Även när ett möte väl äger rum kan situationen bjuda på överraskningar och plötsliga utmaningar. En kvalitativ intervju bör förstås som ett samspel mellan intervjuaren och intervjupersonen där båda gemensamt bidrar till att producera mening (Kvale & Brinkmann, 2014), och där ett slags förhandlande äger rum där båda parter ger och tar. Detta kan ske genom att intervjupersonerna får utrymme att gå utanför forskningsstudiens ramar. Det innebär att de olika samtalspositioner parterna intar kan variera under interaktionens gång och ibland påverkar parternas definitioner av situationen. Under mitt fältarbete var jag ibland med om att positionerna intervjuare/intervjuad försköts till bakgrunden och att interaktionen istället kom att handla om att den person jag samtalade med exempelvis försökte övertyga mig om fördelarna med att bli muslim. Missförstånd av olika slag kan uppkomma, vilket var fallet när mobiltäckningen svek och jag trodde Stefan dragit sig ur vårt möte, medan han trodde detsamma om mig, vilket riskerade att helt bryta vår kontakt. Vad gäller Stefan framkom dock att han verkade ha en stark drivkraft att träffa mig, och precis som jag gjorde han vissa ansträngningar för att vårt möte skulle kunna äga rum. Vad dessa drivkrafter bestod i är okänt

för mig, men utifrån hans egna ord hoppades han att något gott skulle komma ut av hans deltagande. Människor kan även uppleva en slags tjusning med att få tala om sig själva, bli lyssnade till och att stå i fokus för någons odelade intresse, vilket kan fungera som drivkraft för att tacka ja till medverkan i en forskningsstudie. Det är därmed troligt att Stefans ansträngningar för att träffa mig kan förstås både utifrån individuella och kollektiva/altruistiska intressen.

En annan emotionell utmaning följer av att interagera med personer med starka åsikter om laddade ämnen rörande exempelvis våld och ideologi. Med Stefan tog sig dessa svårigheter uttryck på flera sätt. Under vårt samtal behövde jag aktivt arbeta med att uttrycka mig neutralt. Ibland behövde jag styra om inriktningen på samtalet eller lämna vissa ämnen otillräckligt berörda för att han inte skulle känna sig pressad och för att jag inte skulle hamna i en situation där jag tvingades ta ställning i vissa ideologiska frågor. Stefan ställde många frågor om vilka andra Islamiska statensympatisörer jag träffat, samt uttryckte nyfikna funderingar om de kurder jag intervjuat, som han betraktade som bittra fiender. Detta innebar att jag behövde hantera dessa frågor på ett sätt som vare sig gav honom information eller provocerade honom. Upprätthållandet av denna "neutralitet" är särskilt svårt att tillämpa då samtalet rör frågor om våld och politik (Nilsson 2018). Enligt Nilsson är det vanligt att uppleva "etnografisk ångest", vilket han menar orsakas genom att vissa upplevelser i fältarbetet måste förtryckas. Detta inte minst om forskaren har tillgång till och måste bygga relationer med individer på olika sidor av konflikten, vilket var fallet för mig. Jag menar att begreppet etnografisk ångest kan utvidgas och ges flera alternativa betydelser utöver den Nilsson (2018) tillskriver det. Pendlingarna mellan med- och motgång, mellan känslor av kontroll och maktlöshet, är en självklar del av ett fältarbete som etableras och framträder efter hand. Min relation med Stefan var inte något som bara "fanns där", som jag kunde ta förgiven, kontrollera och överblicka. Tvärtom befann den sig hela tiden i riskzonen för att ändras, brytas, omkullkastas och slängas om. För mig var det avgörande att förmå hantera denna osäkerhet, anpassa mig efter förändrade omständigheter och att känna fortsatt tilltro till processen. Med etnografisk ångest vill jag därför beskriva mina emotionella reaktioner på fältarbetet. För mig handlade pendlandet mellan etnografisk ångest och eufori främst om känslan att få tillgång till, eller förlora, värdefull empiri. Dessa känslor följde mig ständigt i spåren då kontakten med intervjupersoner ömsom bröts och återupptogs.

Avslutande diskussion

I detta kapitel har jag skrivit om subjektiva erfarenheter i relation till allmänna etnografiska problem. Texten har varit koncentrerad kring att skriva fram det sökande och den ovisshet som präglar det etnografiska fältarbetet och som innebär att forskaren ständigt, inför sig själv såväl som andra, behöver motivera och rekonstruera det som sker eller inte sker i fält. Detta har jag själv erfått och ambitionen med texten är att skicka med läsaren att etnografi är ett belönande

men krävande arbetssätt, och att det är en fördel att vara förberedd på att en kommer behöva hantera osäkerheter och vara följsam gentemot fältet. Att ha en förståelse för detta kan bidra med ett lugn och en acceptans inför det faktum att en behöver överlämna sig åt omständigheter en inte alltid kan styra över.

En studies faktiska genomförande överensstämmer sällan med de tillrättalagda och stegvisa processer som beskrivs i läroböcker. Svårigheten att på förhand uppskatta hur urvalet och tillgången på respondenter kommer utveckla sig kan leda till att det emellanåt rentav känns lite oklart vad det egentligen är en undersöker. Att arbeta induktivt och utgå från ett så kallat "foreshadowed problem" (Malinowski 1922), en inledande forskningsfråga av öppen karaktär som sedan får modifieras, förfinas och förändras allteftersom fältarbetet fortskrider, är typiskt för en etnografisk ansats. Detta förhållningssätt gör att det kan vara svårt att på förhand veta vart materialinsamlingen ska ta sin början och vilka miljöer och respondenter som kommer att vara av intresse (Atkins & Hammersley, 2007). Jag fick under mina månader i fält gott om tillfällen att reflektera kring studiens "hur?", "vad?" och "varför?".

En slutsats utifrån min diskussion i detta kapitel är att fältet är något som *görs*, och att fältarbete således handlar om att vara inbegripen i ett ständigt *görande*. Detta görande ställer krav på forskaren att träna sin förmåga att förhålla sig till det oöverblickbara, då det sällan finns en utkikspunkt från vilken en metaforisk horisont låter sig betraktas. Snarare kan fältarbetet liknas vid att färdas genom en dimma som lättar och avtäcker marken meter för meter alltmedan en rör sig framåt. En annan slutsats är att etnografiskt fältarbete är en emotionellt intensiv aktivitet, och att forskarens starkt begränsade möjligheter att överblicka processen på förhand innebär ett pendlande längsmed ett känslspektra spännandes från vad jag kallar "etnografisk ångest" till "etnografisk eufori". Vad den enskilde forskarens etnografiska ångest består i hänger förstås samman med dennes personliga egenskaper; det som inspirerar den ene kanske stressar den andre. Utifrån min ambition att skriva en doktorsavhandling inom en rimlig tidsram och med ett relevant empiriskt material, handlade det för mig främst om oron att upparbetade relationer skulle brytas och att skapandet av empiri då skulle stanna av. Min viktigaste lärdom var emellertid att om en bara uthärdar stunderna av etnografisk ångest så kommer belöningen som ett resultat av tålmodig ihärdighet eller ibland, som ett utslag av ren skär tur.

Referenser

Atkins, Paul & Hammersley, Martyn (2007) *Ethnography: Principles in practice*. Abingdon: Routledge.

Hemmingsen, Ann-Sophie (2011) Salafi Jihadism: Relying on fieldwork to study unorganized and clandestine phenomena. *Ethnic and Racial Studies*, 34(7):1201–1215.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014) *Den kvalitative forskningsintervjuen*. Lund: Studentlitteratur.

Malinowski, Bronislaw (1922) *Argonauts of the Western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the archipelagos of Melanesian New Guinea*. London: Routledge.

Nilsson, Marco (2018) Interviewing jihadists: On the importance of drinking tea and other methodological considerations. *Studies in Conflict & Terrorism*, 41(6):419-432.